

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

Obecná škola (německá), Hlavno

1887–1938

Inventář

EL NAD č.: 93

AP č.: 130

Mgr. Pavel Dohnal

Jindřichovice 2017

Obsah

Úvod:	3
I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Přílohy:	8
Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	8
Příloha č. 2: Počty žáků	9
Příloha č. 3: Řídící učitelé	10
Inventární seznam	11

Úvod

I. Vývoj původce archiválií

Mezníky správního vývoje školství před polovinou 19. století představovaly všeobecný školní řád zveřejněný 6. 12. 1774¹ a tzv. „školní kodex“ vydaný 11. 8. 1805.² Zákony ze sklonku 60. let 19. století pak zabezpečily základní organizační i funkční podobu školství prakticky až do pádu monarchie. Otázce dozoru nad školami se věnoval zákon č. 48/1868 RGBl. z 25. 5. 1868, jímž bylo církevní zasahování do školských záležitostí omezeno na pouhé zajišťování výuky náboženství. Řízení a kontrolu školství převzal stát prostřednictvím ministerstva kultu a vyučování zřízeného v roce 1867. Reformu školství pak dovršily říšský zákon č. 62/1869 RGBl. z 14. 5. 1869 a zemský zákon č. 26/1869 z. z. (8. 2. 1869), jimiž byly zřízeny školní rady (místní, okresní a zemské).

Místní školní rady, spravující školní obce, pečovaly o školy v místech svého působení; jim nadřazené okresní školní rady, které na školních okresech dohlížely na nižší školy, dosazovaly učitele a zřizovaly nové školy a školní obce. Školní okresy byly územně totožné s tehdejšími politickými okresy (v případě Hlavna tedy okres Sokolov). V národnostně smíšených okresech existovaly vedle sebe český i německý školní okres.

Po vzniku Československa došlo jen k několika nejnútnejším úpravám školského systému. Nejvyšším orgánem školské správy se stalo ministerstvo školství a národní osvěty, jemuž byly podřízeny zemská školní rada (ZŠR) i okresní (OŠR) a místní školní rady. Nařízením vlády č. 608/1920 Sb. z. a n. ze 6. 11. 1920 byly OŠR formálně nahrazeny okresními školními výbory. Tzv. „malý školský zákon“ ze 13. 7. 1922 (č. 226/1922 Sb. z. a n.) obnovil a přidal některé další učební předměty a stanovil maximální počet žáků na 65–70 v jedné třídě.

Záborem někdejšího československého pohraničí nacistickým Německem se i zdejší německé obecné školství stalo až do r. 1945 součástí říšskoněmeckého školského systému. V jeho rámci došlo s platností od počátku školního roku 1939/40 k odbourání paralelních tříd ve většině míst, školy pak měly jen postupné (kmenové) třídy, jejichž počet na většině škol po reorganizaci stoupl. I za 2. světové války oslabila početní stavy učitelů mobilizace, na

¹ *Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780*. Vídeň, 1786, č. 1628, s. 116–139.

² *Politische Verfassung der deutschen Volksschulen für die k. k. österreichischen Provinzen mit Ausnahme von Ungarn, Lombardie, Venedig und Dalmatien*. 9. vydání Vídeň, 1847.

K vyhlášení viz dekret spojené dvorské kanceláře z 12. 5. 1806:

Franz des Zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer : Sechs und zwanzigster Band. Vídeň, 1808, č. 39, s. 63–64.

některých školách fungovalo ve skutečnosti méně tříd, než byl jejich oficiální počet (např. na čtyřtřídní škole 3 třídy apod.). Vlivem klesajícího stavu žáků docházelo také ke snižování vícetřídnosti některých škol. V důsledku válečných událostí byl na jaře 1945 školní rok předčasně ukončen. Po druhé světové válce byly německé školy v průběhu měsíce června 1945 na základě výnosu ministerstva školství a osvěty č. 2641 pres. ze 7. 6. 1945 formálně uzavřeny a jejich inventáře protokolárně zajištěny zmocněncem ministerstva školství. Agendu a inventář německých škol posléze přebíral správce nejbližší české školy.

Škola vznikla v Hlavně (německy Kloben³) roku 1809. Nejprve se učilo střídavě v jednotlivých soukromých domech, od roku 1820 v pronajaté místnosti v domku učitele (č. p. 33). V roce 1846 získala škola vlastní budovu (č. p. 36), která ale ke konci století již nevyhovovala potřebám vyučování. Jednání o stavbě nové školy byla vedena od roku 1896, ale vzhledem k nedostatku financí došlo k otevření nové školní budovy (č. p. 47) teprve v roce 1902. Jelikož počty žáků trvale překračovaly 80, byla škola počínaje 1. 4. 1914 rozšířena na dvojtřídní. Stará školní budova ovšem nedisponovala dostatečnými prostory pro obě třídy, které se proto střídaly (jedna dopoledne, druhá odpoledne). Uvažovanou přestavbu odsunulo na neurčito vypuknutí světové války. Po smrti dlouholetého řídícího učitele Franze Bäumla (1924) převzal vedení školy na následujících sedm let Franz Zuber, kronika však uvádí pouze jeho dočasné pověření. Od roku 1924 byla škola opět jednotřídní (doloženo až do školního roku 1936-1937). V tomto stavu škola fungovala pravděpodobně až do roku 1945. Základní přehled počtu žáků (přibližně v pětiletých odstupech) a seznam řídících učitelů nabízejí přílohy 2 a 3.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Materiály fondu Obecná škola (německá), Hlavno byly před jejich předáním do OA pravděpodobně uloženy v budově školy a posléze u MNV Hlavno.

Spisový materiál ve fondu OŠN Hlavno nedokládá existenci spisového plánu. Spisy jsou pouze opatřeny číslem jednacím a datem, otisk podacího razítka lze ověřit k roku 1919, v dalších letech se však již neobjevuje.

Pod přír. č. 219 byly 11. 8. 1959 od MNV Hlavno převzaty 2 knihy (kroniky) a pod přír. č. 220 18. 8. 1959 knihy a spisy rovněž od MNV Hlavno.

³ Otisky razítek dokumentují užívání německého názvu Volksschule Kloben (razítko „VOLKSSCHULE in Kloben“ doloženo k 1920, 1925).

Vzhledem k mezerovitosti archivního fondu je pravděpodobné, že došlo ke ztrátám nebo zničení dokumentů ještě před jejich předáním do archivu.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Časový rozsah fondu je vymezen lety 1887–1938. Zachovalost fondu z hlediska časového, organizačního i obsahového je mezerovitá.

Koncept inventárního seznamu fondu Obecná škola (německá), Hlavno v roce 1985 vypracoval archivář Stanislav Dvořák jako součást připravovaného skupinového inventáře. Tuto nedokončenou archivní pomůcku v květnu 2002 zkorigovali a doplnili PhDr. Vladimír Vlasák a Eva Vlasáková, platná pravidla však již neumožňovala tvorbu skupinových inventářů.

Inventární seznam byl rozčleněn na oddíl knihy a ten na pododdíly správní, evidenční a ostatní knihy, kam byly zařazeny školní kroniky (inv. č. 28, 29; ukn 28, 29), a spisový materiál tvořený pododdíly registraturních pomůcek (podací protokoly) a spisů.

Ponechané spisy spisového materiálu jsou seřazeny podle čísel jednacích nebo chronologicky, pokud tato čísla chybějí.

Koncept skupinového inventáře uvádí skartaci jedné knihy výpůjček ze školní knihovny a téměř všech spisů, jež obsahovaly „oběžníky a další historicky bezvýznamný materiál“. Z výkazu docházky a prospěchu ve školním roce 1922–1923 byly pro totální zničení vyskartovány strany 7-12. Před tehdejší zprávkou tento fond obsahoval 29⁴ knih (0,25 bm), 2 registraturní pomůcky (0,04 bm) a 2 kartony spisů (0,24 bm). Skartovaný materiál celkem měřil 0,23 bm. Po zpracování fond obsahoval 29 knih (0,25 bm), 2 registraturní pomůcky (0,04 bm) a spisy (0,01 bm), které byly uloženy do kartonu (0,13 bm).

V průběhu nového inventárního zpracování fondu nebyl vyskartován žádný materiál, nedošlo rovněž k žádným restaurátorským či konzervačním zásahům. Původní počet 32 evidenčních jednotek (29 úředních knih; 2 podací protokoly; 1 karton) a časový rozsah 1887–1938 zůstaly zachovány, rozsah fondu v bm se snížil vložением spisů do menšího kartonu (0,40 – 0,25 úřední knihy; 0,04 podací protokoly; 0,11 karton). Označení evidenčních jednotek v inventárním seznamu se řídí dodatkem k metodickému pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek čj. SOAP/006-0767/2010 (čj. SOAP/006-1300/2014).

⁴ Údaje nesouhlasí. Koncept inventáře uvádí po zpracování rovněž 29 knih, přičemž výslovně zmiňuje skartaci jedné knihy.

Jazykem archiválií je němčina. Fyzický stav archiválií lze označit za uspokojivý, knihy inv. č. 3, 4, 12, 28 a 29 (ukn 3, 4, 12, 28 a 29) mají poškozenou vazbu, restaurátorský zásah není vyžadován.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Mezerovitý stav archivního fondu nabízí jen omezené možnosti využití. Vedle knih zápisů o poradách učitelského sboru (inv. č. 1, 2; ukn 1, 2) poskytují pohled do všeobecného života školy školní kroniky (inv. č. 28, 29; ukn 28, 29), z nichž druhá obsahuje rovněž některé fotografie (např. ze školní oslavy narozenin prezidenta Masaryka v roce 1935).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Archivní fond Obecná škola (německá), Hlavno uspořádal, zinventarizoval a úvod k inventáři napsal v říjnu 2016 ve Státním okresním archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích Mgr. Pavel Dohnal.

V Jindřichovicích dne 25. 10. 2017

Mgr. Pavel Dohnal

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Franz des Zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer : Sechs und zwanzigster Band. Vídeň, 1808.

Gesetz- und Verordnungs-Blatt für das Königreich Böhmen. 1869.

Politische Verfassung der deutschen Volksschulen für die k. k. österreichischen Provinzen mit Ausnahme von Ungarn, Lombardie, Venedig und Dalmatien. 9. vydání Vídeň, 1847.

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich. 1867, 1868, 1869.

Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780. Vídeň, 1786.

Sbírka zákonů a nařízení státu Československého. 1920, 1922.

Věstník ministerstva školství a osvěty. 1945.

Literatura

HANZAL, Josef. Rozvoj nižšího školství v Čechách na konci 18. století. *Acta Universitatis Carolinae*, tomus VII, fasc. 1, Praha, 1966.

Heimatkunde des politischen Bezirkes Falkenau. Sokolov : Bezirkslehrerverein Falkenau, 1898.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

KÁDNER, Otakar. Školství v republice československé. *Československá vlastivěda*, sv. 10, Praha, 1931.

KOTYŠKA, Václav. *Úplný místopisný slovník království Českého.* Praha : Bursík & Kohout, 1895.

OTCOVSKÝ, Ivan. *Soupis učitelských a školských spolků v Čechách do roku 1900.* Praha : Ústav československých a světových dějin, 1977.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, díl 15. (Elbogner Kreis).* Praha, 1847.

Statistický popis školních okresů Čech. Praha, 1884.

VLASÁK, Vladimír – VLASÁKOVÁ, Eva – DVOŘÁK, Stanislav. *Přehled vývoje správního rozdělení okresu Sokolov.* Sokolov : Okresní národní výbor v Sokolově, 1978.

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk

AP	archivní pomůcka
č.	číslo
čj.	číslo jednací
č. p.	číslo popisné
EL NAD	evidenční list národního archivního dědictví
kar	karton
MNV	místní národní výbor
např.	na příklad
OA	okresní archiv
OŠR	okresní školní rada
ppr	podací protokol
pres.	presidiální
přír. č.	přírůstkové číslo
RGBL.	Reichsgesetzblatt (Zákoník říšský)
s.	strana
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení státu československého
SOA	státní oblastní archiv
tzv.	tak zvaný
ukn	úřední kniha
ZŠR	zemská školní rada
z. z.	Zákoník zemský království Českého

Příloha č. 2: Počty žáků⁵

1886/1887	38
1890/1891	46
1895/1896	39
1900/1901	52
1905/1906	62
1910/1911	70
1915/1916	86
1920/1921	75
1925/1926	41
1930/1931	38
1935/1936	26
1936/1937	28

⁵ Podle stavu na začátku školního roku.

Příloha č. 3: Řídící učitelé⁶

Johann Reizner	1809-1869
Karl Reizner	
Friedrich Reizner	
Josef Hartbach	
Johann Anton	
N. Dreixler	
Georg König	
Karl Grohmann	
Bernhard Schön	1885-1888
Franz Bäuml	1888-1924
Franz Zuber	1925-1932 (zastupující?)
Karl Wilpert	1932-1934 (zastupující)
Paula Gottfried	1934 (zastupující)
Otto Hampl	od 1934

⁶ Podle kronik školy (inv. č. 28, 29; ukn 28, 29) a třídních výkazů. Nejisté údaje jsou označeny otazníkem.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Knihy			
A. Správní			
1	Kniha zápisů o poradách učitelského sboru	1903-1916	ukn 1
2	Kniha zápisů o poradách učitelského sboru	1916-1938	ukn 2
B. Evidenční			
3	Třídní výkaz	1898-1899	ukn 3
4	Třídní výkaz	1899-1900	ukn 4
5	Třídní výkaz	1900-1901	ukn 5
6	Třídní výkaz	1901-1902	ukn 6
7	Třídní výkaz	1902-1903	ukn 7
8	Třídní výkaz	1903-1904	ukn 8
9	Třídní výkaz	1904-1905	ukn 9
10	Třídní výkaz	1905-1906	ukn 10
11	Třídní výkaz	1906-1907	ukn 11
12	Třídní výkaz	1907-1908	ukn 12
13	Třídní výkaz	1908-1909	ukn 13
14	Třídní výkaz	1909-1910	ukn 14
15	Třídní výkaz	1910-1911	ukn 15
16	Třídní výkaz	1911-1912	ukn 16
17	Třídní výkaz	1913-1914	ukn 17
18	Třídní výkaz 2. třída	1913-1914	ukn 18
19	Třídní výkaz 1. třída	1914-1915	ukn 19
20	Třídní výkaz 2. třída	1914-1915	ukn 20
21	Třídní výkaz 1. třída	1922-1923	ukn 21

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
22	Třídní výkaz 1. třída	1923-1924	ukn 22
23	Třídní výkaz	1924-1925	ukn 23
24	Třídní výkaz	1926-1927	ukn 24
25	Třídní výkaz	1928-1929	ukn 25
26	Třídní výkaz	1931-1932	ukn 26
27	Inventář knih knihovny	1929-1938	ukn 27
C. Ostatní			
28	Školní kronika	1887-1914	ukn 28
29	Školní kronika	1914-1937	ukn 29

II. Spisový materiál

A. Registraturní pomůcky

30	Podací protokol (12. 10. 1889 – 1. 10. 1905)	1889-1905	ppr 1
31	Podací protokol (12. 1. 1917 – 31. 12. 1931)	1917-1931	ppr 2

B. Spisy

32	Statistické přehledy a výkazy	1919-1927	kar 1
----	-------------------------------	-----------	-------

Název archivní pomůcky: Obecná škola (německá), Hlavno
Značka archivního fondu: OŠN Hlavno
Časové rozmezí: 1887–1938
Počet evidenčních jednotek: 32 (29 úřední knihy; 2 podací protokoly; 1 karton)
Počet inventárních jednotek: 32
Rozsah v bm: 0,40 (úřední knihy 0,25; podací protokoly 0,04; karton 0,11)
Stav ke dni: 25. 10. 2017
Zpracovatel archivního fondu: Mgr. Pavel Dohnal
Zpracovatel archivní pomůcky: Mgr. Pavel Dohnal
Počet stran: 14
Počet exemplářů: 5
Schválil: Mgr. Vladimír Mach
dne 25. 10. 2017 – čj. SOAP/080-0204/2017-01-70.01